

XORIJIY TAJRIBALAR BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARIDA IJODIY FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

Jo'rayev A.U.

*Termiz davlat pedagogika instituti boshlang'ich ta'lim fakulteti
boshlang'ich ta'lim nazariyasi kafedrasida o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: ijodiy, rivojlantirish, shaxs, psixologik xususiyat, ijodiy qobiliyat.

Ключевые слова: творчество, развитие, личность, психологические особенности, творческие способности.

Key words: creativity, development, personality, psychological characteristics, creative ability.

РЕЗЮМЕ:

Ushbu maqola bugungi kunda boshlang'ich sinflar o'qituvchisi o'z o'quvchilarida qanday qobiliyatlari borligi, ularning o'qishga bo'lgan intilishi, o'quv materialini o'zlashtirish darajasi, eslab qolishi va o'z bilimini o'quv toshiriqlarni bajarishda qo'llay olishi, masalalarni echishda puxta fikr yuritishi, verbal va noverbal nutqni qanchalik egallaganligiga qarab olib bugungi kunning dolzarb vazifasi ekanligi masalasi keng yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ:

В данной статье речь идет о знании современным учителем начальных классов способностей своих учеников, их желании учиться, уровне усвоения учебного материала, их запоминаемости и их знаниях при выполнении учебных задач. В зависимости от того, насколько студент может использовать, тщательно думать при решении задач и овладевать вербальной и невербальной речью, широко освещается.

SUMMARY:

This article is about a modern primary school teacher's knowledge of the abilities of his students, their desire to learn, the level of assimilation of educational material, their memorability and their knowledge in performing educational tasks. The extent to which a student can use, think carefully when solving problems, and master verbal and nonverbal language is widely covered.

Kirish. Dunyoning rivojlangan davlatlarida ta'limni tashkil etishda individual yondashuv asosida shaxsni intellektual rivojlantirishga alohida e'tibor berilgan. Jumladan, o'quvchilarga individual yondashgan holda intellektual rivojlantirish masalasi amerikalik olimlari tamonidan "Rueblov-plan", "Nort-Denver-plan", "Batavaya-plan", "Dalton-plan", "Govard-plan", "Yena-plan", "Tramr-plan" va "Keller-plan"lar doirasida ishlab chiqilgan. Angliya, Germaniya va janubiy

Koreya olimlari ushbu muammoni alohida ilmiy jihatdan yoritganlar. Angliyada har bir maktab iqtidorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun davlatdan moliyaviy ko'mak oladi, Germaniyada iqtidorli o'quvchilar uchun "Nemis maktab akademiyasi" nomli ta'lim dasturi mavjud. Koreya, Tailand, Singapur va janubi-sharqiy Osiyo davlatlarida universitetlar huzurida iqtidorli o'quvchilarga chuqurlashtirilgan ta'lim berishga mo'ljallangan o'quv muassasalari faoliyat ko'rsatadi.

Tahlil va natija. Xorijiy tajribalar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, fanlarni metodik chuqurlashtirilib o'qitiladigan boshlang'ich sinflarida o'quvchilar uchun individual o'quv dasturlarini tuzish tajribasi keng yoyilmoqda. Chuqurlashtirilib o'qitiladigan fanlar boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun xam individual o'quv dasturi tuzish, amaliyotda qo'llash tajribasi rivojlangan davlatlarda keng yoyilgan bo'lib, individual o'quv rejalari yaratilgan va amaliyotga joriy etilgan. Shuning uchun ham bu sohadagi tajribalarni o'rganish muhim.

Tadqiqot jarayonida xorijiy tajribalarni o'rgangan holda boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijodiy faoliyatga tayyorgarligi doimiy o'zgarib borayotgan sharoitda ilg'or, ijodiy faoliyatga yo'naltirib o'qitish texnologiyasini rivojlantirish, didaktik-metodik asoslarini ishlab chiqish, pedagogik shart-sharoitlari, mazmuni va tuzilmasi, rivojlantirish mezonlari va shakllanganlik darajalari, shakl, metod, vositalari, modeli, o'qitish sifatining samaradorligini oshirish, shuningdek, ta'lim muassasasida o'qituvchilarini metodik tayyorgarligini takomillashtirishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish muhimdir. Zamonaviy yangilanish, ma'naviy yuksalish davrida har tomonlama yetuk, bilimdon, ijodkor o'quvchilarni tarbiyalash davr talabidir. Yuqoridagi fikrlar kelib chiqib, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy faoliyatni rivojlantirishdagi o'rni katta ahamiyatga ega.

Ta'lim tizimi yangi standartlar va dasturlar doirasidagi ta'lim jarayonini eskirgan uslubda olib borish zarurati pedagogik texnologiyalar yaxlit murakkab dinamik jarayon sifatida qaralib, uning interfaol sifatlari, tarbiyaviy qismlari, funksional tavsifi va uzviyligi izchil tadqiq qilinishini zarurat sifatida qo'yimoqda. Respublikamizda ta'lim jarayonlarini yangi bosqichiga olib chiqishdagi islohotlar boshlang'ich ta'limdan boshlab o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirishga ehtiyojini, milliy va umumbashariy qadriyatlarga asoslangan ma'naviy-axloqiy fazilatlarini rivojlantirishning me'yoriy asoslar ishlab chiqildi va moddiy texnika bazasi takomillashtirildi.

O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasida jismonan sog'lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish masalasiga ustuvorlik berilgan.

Natijada boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijodiy faoliyatni loyihalashtirish strategiyalarini takomillashtirishning metodik imkoniyatlari yanada kengayadi

Rivojlangan davlatlar tajribasiga e'tibor qaratsak, taraqqiyotga erishish uchun islohotlar, avvalo, ta'lim sohasidan boshlangan. Chunki yosh avlod ta'lim-tarbiyasiga ustuvor vazifa sifatida qaragan har qanday mamlakat, shubhasiz, kelajak roydevori mustahkamligiga erishadi.

Mamlakatimizda ham istiqloqloning dastlabki yillaridan boshlab ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga alohida e'tibor qaratilib, farzandlarimizning jahon andozalari darajasida zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallashi, jismonan va ma'nan etuk insonlar bo'lib ulg'ayishi, ularning qobiliyat va iste'dodini, intellektual salohiyatini yuzaga chiqarish, yosh avlod qalbida vatanga sadoqat va fidoyilik tuyg'ularini yuksaltirish borasida ulkan ishlar amalga oshirib kelinmoqda. Ammo bugun shiddat bilan o'zgarayotgan zamonda, jahon bozoridagi keskin raqobat va yuqori malakali kadrlarga bo'lgan talabning ortib borayotgani ushbu sohani ham isloh qilib borishni taqozo etmoqda. Taraqqiyotning navbatdagi bosqichiga qadam qo'ygan mamlakatimizda ham o'tgan ikki yilda jamiyatimizning barcha sohalarida amalga oshirilayotgan yangilanishlarning mazmuniga mos ravishda ta'lim tizimini tubdan isloh qilishga qaratilgan muhim chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Jumladan, maktab ta'lim muassasalari faoliyatni tubdan yaxshilash, eng ilg'or xorijiy tajribani o'rganish, har jihatdan zamonaviy tizim yaratish maqsadida xalq ta'lim vazirligi tashkil etilib, tizimni malakali kadrlar bilan ta'minlash, davlat va xususiy sheriklik asosida yaqin istiqbolda mamlakatimizda bog'cha yoshidagi bolalarni to'liq maktabgacha ta'lim muassasalariga qamrab olishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Ta'limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiya maqsadi mos va mutanosib bo'lishi kerak. Ilmiy adabiyotlarda ta'limning maqsadi imkoniyatlaridan to'g'ri, aniq, o'rinli foydalanish ko'nikma va malakalarini hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, kommunikativ savodxonlikni oshirish, milliy g'oyani singdirish, sharqona tarbiyani shakllantirish, shaxsni ma'naviy boyitishdan iboratligi ta'kidlangan. Ta'limiy maqsad asosida o'quvchilarda mustaqil fikrlash, og'zaki va yozma savodxonlikni oshirish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirish orqali ularning muloqot madaniyati takomillashtiriladi. Tarbiyaviy maqsad asosida esa ma'naviy, g'oyaviy, nafosat tarbiyasi beriladi. Til o'rganish jarayonida xalqning madaniy-axloqiy qadriyatlariga yaqinlashtirish imkoni paydo bo'ladi.

Olib borilgan ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, yapon bolalari dunyo miqiyosida hisob-kitob va savodxonlik borasida qobiliyatlari bilan boshqa mintaqa bolalaridan farq qiladi. Yaroniya ta'lim tizimining yagonaligi va o'ziga

xos xususiyatlarining siri nimalar bilan belgilanadi, degan savollarga javob torish muhim ahamiyat kasb etadi. Misol uchun, 15 ni 19 ga ko‘raytirish uchun qancha vaqt kerak bo‘ladi? Albatta, bir daqiqadan ortiq vaqt talab qiladi. Lekin, Yaroniyada bu amalni yosh bolalar ham bajara oladi. Chunki yapon bolalari raqamlarni yoddan bilishmaydi va yod olishmaydi. Ularning o‘ziga xos metodikasi “o‘yin usuli” hisoblanadi. Ushbu mamlakatda o‘quvchilar boshlang‘ich ta‘limda o‘yin orqali muammo yoki masalani o‘zlari echishiga va bir biriga o‘rgatishga o‘rgatiladi.

Yaponiya o‘z oldiga ikki vazifani: birinchi – boyish, ikkinchi – G‘arb texnologiyasini Yaponiya ishlab chiqarishiga kiritish masalasini qo‘yadi. Ta‘lim pog‘onasi 6 yoshdan 15 yoshgacha bo‘lgan bolalarni o‘z ichiga oladi. 6 yillik boshlang‘ich ta‘lim va 3 yillik kichik o‘rta maktab, 9 yillik majburiy ta‘limni tashkil etib, ta‘lim olish bepuldir.

Standart loyiha tuzilishida quyidagi umume’tirof etilgan xalqaro me‘yorlardan foydalanildi:

-Evrora Kengashining - Uzluksiz ta‘lim uchun tayanch kompetensiyalar - umumiyevropa standartlari strukturasi to‘g‘risidagi hujjati (Key competences forlifelong learning — a European Reference Framework).

-Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkilotining (Organization for Economic Cooreration and Develorment (OECD) Xalqaro o‘quvchilarni baholash Dasturi (Rrogramme forInternational Student Assessment (RISA) standartlari).

Aytish mumkinki, ta‘lim jarayonida o‘quvchilarni ijodiy faoliyatga tayyorlash texnologiyalarini takomillashtirish bo‘yicha tadqiqotlar jahonning etakchi ilmiy markazlari va oliy ta‘lim muassasalari, jumladan, Angliya (Centre of increasing to pedagogical qualification on base Manchesters university), AQSH (Rrinceton university), AQSH (Association for Educational Communications and Technology – AECT), Germaniya (Pheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn), Janubiy Koreya (Seoul National University, Puchong University, Yonsei University, Sungkyunkwan University, Pohang University of Science and Technology, Pusan National University, Chonbuk National University), Rossiya (Ta‘lim akademiyasi), Fransiya (University of Strasbourg), Yaroniya (Miyagi pedagogika universiteti)da olib borilmoqda .

Ma‘lumki so‘nggi yillarda ta‘limni isloh qilishga, kadrlar tayyorlash sifatini tubdan takomillashtirishga, qolaversa, halq ta‘limi tizimiga rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasini tatbiq etishga jiddiy e‘tibor qarata boshladi. Bu boradagi islohotlar 2017 yil 14 martdagi “O‘rta maxsus, kasb-hunar ta‘limi muassasalari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2017 yil 20 apreldagi .“Oliy ta‘lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari

to‘g‘risida”gi, 2017 yil 22 maydagi “Oliy o‘quv yurtidan keyingi ta’lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi, 2017 yil 8 avgustdagi .“O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida”gi, 2017 yil 30 sentyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim vazirligini tashkil etish to‘g‘risida”gi Prezident Qarorlarida o‘z aksini torgan. E’tibor beradigan bo‘lsak, mazkur qarorlarda uzluksiz ta’lim tizimining deyarli barcha turlari qamrab olinganligini ko‘rishimiz mumkin. Qolaversa, “2017–2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi”da ham ta’lim sohasini tubdan takomillashtirishga e’tibor qaratilgan. Ta’lim tizimini rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan mazkur me’yoriy hujjatlarning barchasida sohaga innovatsiyalarni kiritish, xorijiy tajribalarni o‘zlashtirish, ijodiy yondashuvlarni qo‘llab-quvvatlash, ta’lim turlari o‘rtasidagi integrasiya jarayonlarini kuchaytirish bilan bog‘liq umumiy jihatlar mavjud.

Ta’kidlash joizki hozirgi kunda xorijiy tajribalar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijodiy faoliyatni rivojlantirishda o‘quv-bilish faoliyatiga quyidagi talablarni qo‘ygan:

- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ta’lim mazmunini jamiyat taraqqiyoti darajasiga qarab muntazam shakllantirib va takomillashtirib borish va shunga mos o‘quv-bilish faoliyatning mazmun-mohiyati hamda maqsad-vazifalarini integratsiyalash;
- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘quv-bilish faoliyatni darsda ham, darsdan tashqari vaqtlarda ham uyg‘un holda olib borish;
- boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida o‘quv-bilish faoliyatida ularga ma’naviy, aqliy, hissiy, mehnat, axborotli ta’lim berishni doimo e’tiborga olish. Shu orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida hayotiy muammolariga yanada ko‘proq e’tibor qaratish, innovatsion yangi g‘oyalarini qo‘llab-quvvatlash, o‘sib kelayotgan avlodimizning ijtimoiy-xayot shart-sharoitlarini yaxshilash va keladak xayot yo‘llarida xam barcha darajadagi davlat idoralarning eng asosiy, hal qiluvchi vazifa bo‘lib qoladi.
- rivojlantirishga ijodiy muhit va psixologik-redagogik hamkorlik katta ta’sir ko‘rsatishini ham ko‘rsatib beradi.

Kuzatishlar jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ijodiy faoliyatini rivojlantirishda nafaqat o‘qitish mazmuniga balki didaktik va redagogik shart-sharoitlar (didaktik maqsadlarga eri-shish uchun o‘qitish mazmuni, shakli, metodini, shuningdek, tashkiliy shakllarini maqsadga yo‘naltirilgan holda tanlash) har bir boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy faoliyatiga yo‘naltirish yangi bilimlar bilan zamonaviy ravishda boyitib borish, ularni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini maqsadli va samarali etkazishni taqozo etuvchi interfaol

jarayon samarali qo'llash tushuniladi. Bu borada, ya'ni ijodiy faoliyat bo'yicha ta'lim berishda modellashtirish metodlaridan foydalanish ijobiy redagogik samara beradi. Shunday qilib, umumta'lim maktab o'quvchilarda ijodiy faoliyatni rivojlantirishda avvalo fanning nazariy tahlillariga e'tibor berish, ta'lim-tarbiya jarayonida ijodiy faoliyatini rivojlantirishga imkon beruvchi didaktik-rsixologik tamoyillar muxim hisoblanadi. Shuningdek, o'quvchilarda muammoli torshiriqlarni yecha olish, o'zaro yordam, o'z-o'zini baholash, o'zaro musobaqalashish kabi ijodkorlikga undovchi o'qituvchining innovasion faoliyati muhitini yaratish kerak bo'ladi. Bu esa, sinfdan tashqari mashg'ulotlarda o'quvchilar ijodiy faoliyatini rivojlantirish, o'z-o'zini baholash faoliyatida sarali hisoblanadi hamda ta'lim mazmuniga o'quvchilar bo'sh vaqtini maqsadli tashkil eta olish, o'quvchilarning ijodiy faoliyatini shakllantirishga yo'naltirilgan texnologiyalarni taqozo etadi.

Xulosa. Mamlakatimizda uzluksiz ta'lim tizimidagi matematik savodxonlik o'quvchilardagi matematik bilim, ko'nikmalarni namoyon qilish va qo'llay olish malakasini anglatadi. O'quvchilarning kundalik masalalarda amaliy matematik bilimlarning mavjudligi ularning ijtimoiy munosabatlardagi faolligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Zero buyuk bobomiz Abdulla Avloniy aytganidek, bu masala biz uchun haqiqatan ham yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir va o'z dolzarbligi va ahamiyatini hech qachon yo'qotmaydigan, ta'bir joiz bo'lsa, masalalarning masalasidir.

Adabiyotlar:

1. Jorayev A. Development of creative activity of elementary school students as a pedagogical problem //World Bulletin of Social Sciences. – 2024. – T. 34. – C. 95-97.
2. Boynazov Z. U. From mother tongue science in elementary grades theoretical foundations of the organization of extraneous work //World of Scientific news in Science. – 2024. – T. 2. – №. 6. – C. 50-57.
3. Norbotaev K., Juraev A. Improving primary class lessons based on media teaching methodology // World Bulletin of Social Sciences. – 2022. – T. 16. – C. 43-47.
4. Jo'rayev A. U. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish shart-sharoitlari va samarali omillari //Inter education & global study. – 2024. – №. 4 (1). – C. 131-134.
5. Jo'rayev A. Multimediali ta'lim vositalari va ularni tayyorlash usullari //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
6. Boynazov Z. Boshlang'ich sinflarda bugungi ta'lim jarayoni va usullari //Interpretation and researches. – 2023. – T. 2. – №. 1.
7. Mo'minov, I., & Eshmatov, I. (2023). Boshlang'inch sinflarda interfaol metodlar. Академические исследования в современной науке, 2(15), 70-75.
8. Eshmatov I., Mo'minov I. Umumiy o'rta ta'lim maktablari boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy fazilatlarini shakllantirish //Международная конференция академических наук. – 2023. – T. 2. – №. 5. – C. 28-31.